

Türkiye’de Deprem Odaklı Afet Yönetimi: Mevcut Sorunların Tespiti ve Stratejik Çözüm Önerilerine Yönelik Nitel Bir Araştırma

Fırat Erol¹

Öz

Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de deprem odaklı mevcut afet yönetim sisteminin çalışma mekanizmasındaki sorunların(eksiklik/yetersizlik) tespiti ve bu sorunlara yönelik stratejik çözüm önerilerini ortaya çıkarabilmektir. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden betimleyici araştırma yöntemi, amaçlı örnekleme ve içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Bu bağlamda çalışmada konu uzmanlarından oluşan 25 kişi ile yarı yapılandırılmış sorular eşliğinde yüz yüze şekilde görüşme sağlanmıştır. Yapılan görüşmeler içerik analizine tabi tutularak MAXQDA24 paket programıyla analiz edilmiştir. Çalışmanın bulgularında Türkiye’de halen yürürlükte olan mevcut afet yönetim sisteminin sahaya yansımaları olarak; afete hazırlık, risk yönetimi, eğitim, ekonomi, planlama, denetim, koordinasyon, çevre/doğa tahribatı, yapı stoğu, zemin, mevcut alışkanlıklar gibi pek çok temel alanda iyileştirilmesi gereken ciddi uygulama sorunları tespit edilmiştir. Sahaya yansıyan bu uygulama sorunların çözümü ise ancak ve ancak etkin bir risk yönetimi stratejisinin uygulanması ile mümkün olacağından çalışmada, tespit edilen mevcut sorunlara karşın stratejik çözüm önerileri sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Afet, Afet Yönetimi, Risk, Risk Yönetimi

Earthquake-Focused Disaster Management in Turkey: A Qualitative Research to Identify Existing Problems and Propose Strategic Solutions

Abstract

The purpose of this study is to identify problems (deficiencies/inadequacies) in the operating mechanism of Turkey’s current earthquake-focused disaster management system and to identify strategic solutions to these problems. The study employed descriptive research methods, purposive sampling, and content analysis techniques, all of which are qualitative research methods. Face-to-face interviews were conducted with 25 subject matter experts using semi-structured questions. The interviews were subjected to content analysis and analyzed using the MAXQDA24 package program. The findings of the study identify serious implementation problems that require improvement in many key areas, including disaster preparedness, risk management, education, economy, planning, auditing, coordination, environmental/natural damage, building stock, soil, and current habits, as reflected in the field of the current disaster management system in Turkey. Since these implementation problems reflected in the field can only be resolved through the

¹ Dr., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van
e-posta / email: efirat65@gmail.com, ORCID: 0009-0003-6708-6080

implementation of an effective risk management strategy, the study proposes strategic solutions to these identified problems.

Keywords: Disaster, Disaster Management, Risk, Risk Management

1. GİRİŞ

Afetler, toplumu çok yönlü olarak etkileyen olaylar bütünüdür. Bu olayların yıkıcı etkileri, afetlere sürekli maruz kalan ve ateş çemberi olarak da bilinen Pasifik Deprem Kuşağı’nda yer alan Japonya, Endonezya, Şili, Yeni Zelanda, Meksika ile ABD’nin batı kıyılarında olduğu gibi, Alp-Himalaya Deprem Kuşağı’nda bulunan Türkiye’yi de derinden etkilemektedir. Zira Pasifik Deprem Kuşağı, dünyadaki depremlerin %81’ini kapsamakta iken Alp-Himalaya Deprem Kuşağı ise dünyadaki depremlerin %17’sini oluşturmaktadır (Bıçakçı ve Karakayalı, 2022).

Türkiye’de, tarihi gelişimi bakımından afet yönetimi, Cumhuriyet öncesi Antik Dönem ve Cumhuriyet sonrası Modern Dönem olmak üzere iki aşamada ele alınır (Erol,2025). Çalışmaya konu Modern Dönem ise, afetle mücadele bağlamında dört dönemde incelenmektedir. Bu dönemler; 1944 öncesi dönem, 1944-1958 yılları arası dönem, 1958-1999 yılları arası dönem ve 1999 sonrası dönem şeklinde sınıflandırılmaktadır (Uzunçibuk, 2005). Ancak söz konusu dönemlerin neredeyse tamamında afet yönetimi çalışmaları, sınırlı bir etkiye sahiptir. Örneğin 1944 öncesi dönemde yaşanan “1939 Erzincan Depremi” nde afetin yönetimi, sadece sivil halk, ordu ve STK gibi bileşenlerle sınırlı şekilde giderilmeye çalışılmıştır. Hemen ardından gelen 1944-1958 yılları arasındaki dönem ise I. Dönemin devamı niteliğindedir. Yine bir sonraki dönem olan 1958- 1999 yılları arasında da sivil savunma üzerinden yürütülen afet yönetimi, ülkenin siyasi çalkantıları dolayısıyla sönük kalmış ve kurumsallaşamamıştır. Zira her ne kadar bu dönemde de afet yönetimine ilişkin birçok kanun çıkarılmış olsa da uygulamada etkin sonuçlar alınamamıştır. “1999 Marmara depremi” yle afetlerin yıkıcı etkisinin derinden yaşandığı son dönemde ise, ülkede etkin tedbirler alınması gerçeği, artık bir zorunluluk haline gelmiştir. Öyle ki afet yönetiminde kurumsallaşma, hep 1999 Marmara Depremi sonrasına işaret etmektedir. Örneğin, ülkenin afet yönetim sistemi olan Bütünleşik Afet Yönetim Sistemi 2001 yılında, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD)’ın kuruluşu 2009 yılında, UMKE’ nin yapılaşması 2004 yılında, Yapı Denetim Kanunlarının çıkarılması 2000, TAMP uygulamaları ise 2014 yılını bulmuştur (URL1, 2025; URL2, 2025; URL3,2025; Erol, 2025; AFAD,2025; Demirci ve Karakuyu, 2011).

Türkiye, Cumhuriyet sonrasında 6.5 ve üzeri yıkıcı sayılan üçü büyük olmak üzere toplam 18 yıkıcı depreme maruz kalmış ve bu depremlerde binlerce can kaybı yaşamıştır. Sadece 1939 Erzincan, 1999 Marmara ve 2023 Kahramanmaraş depremleri; toplamda 110.000 can kaybı, 300.000’in üzerinde yaralanma, 800.000’in üzerinde kullanılamaz yapı ve milyon dolarlarca ekonomik kayıp ile sonuçlanmıştır (URL4, 2025). Ancak tüm bu kayıplara rağmen Türkiye, afet yönetim politikası olarak afet öncesi risk yönetimi hazırlık aşamasını değil, afet sonrası kriz yönetimi olan iyileştirme yani “yara sarma” politikasını uygulamış ve günümüze kadar yürütmüştür. Öte yandan Türkiye’de yürütülen bu yara sarma politikası, afete sürekli maruz kalan Japonya, Şili, Endonezya, Yeni Zelanda gibi ülkelerin afet yönetim politikaları ile karşılaştırıldığında tam aksine, kriz yönetiminden ziyade risk yönetiminin ön planda olduğu görülmektedir (Erol, 2025). Yapılan bu çalışma ise Türkiye’deki afet yönetim sisteminin sahadaki uygulamalarda ne gibi sorunlarla karşılaştığı, diğer ülkelere kıyasla neden bu kadar yıkıcı sonuçların ortaya çıktığı, uygulamada mevcut sorunların neler olduğu gibi tespitler ile alan uzmanlarından alınan görüşlerin bu sorunlara ilişkin stratejik çözüm yöntemlerin önerilmesine yöneliktir. Çünkü afetlerin yıkıcılığı, bir sonuçtur. Aslolan yıkıcılığın nedenlerinin tespitini belirlemek olacaktır. Buradan hareketle yıkıcılığı en aza indirebilmek ise mevcut sorunların doğru tespiti-teşhisi, oldukça önemli ve anlamlıdır.

2. AFET VE AFET YÖNETİMİ

Afetler, “çok çeşitli olarak insan unsurunu etkileyen, insan faaliyetlerini durduran veya kesintiye uğratan, toplumların olay karşısında baş etme kapasitesinin çok sınırlı olduğu veya olmadığı sosyal, fiziksel ve ekonomik etkilerinin yüksek olduğu doğal, teknolojik ve insan kökenli olaylardır” (Şahin ve Sipahioğlu, 2002). Bu tanımlama, doğa olaylarının insan unsurunu etkilemesi bakımından afet olaylarına dönüşmesi ve afet olaylarının çok bileşenli olarak yıllar sürecektir yıkıcı etkisine işaret etmektedir. Dolayısıyla afetler, sürekli olarak hazırlıklı olunması gereken olaylardır.

Birleşmiş Milletler (2003) ve Kadioğlu (2008)’e göre afetler, günlük yaşamı olumsuz etkileyen, insan uğraşlarını durduran, yerel imkanlarla baş edilemeyen, çok yönlü kayıplar yaşatan tüm olaylardır. Afetlere ilişkin benzer bir tanımlama da Türk Dil Kurumu Sözlüğünde yer almaktadır. TDK (2024) ’e göre afet, çeşitli doğa olaylarının sebep olduğu yıkımdır. Öyleyse insan unsurunun afetlere karşı bir tepki gösterme, hazırlık yapma ya da dirençlilik sağlama durumu söz konusu olacaktır. Bu durum ise elbette ki insan unsurunun afetlere karşı aldıkları tutumu, yani afet politikasını vurgulamaktadır. Öte yandan AFAD (2025)’e göre afet, “canlı ve cansız çevreye büyük zarar veren, önemli ölçüde can ve mal kaybına neden olan, ekonomik ve sosyal kayıplar oluşturan doğal ve insan kaynaklı olağan dışı olaylar” olarak ifade edilir. Nitekim genel olarak hayatın doğal akışını etkileyen afetler, oluşumu bakımından “yavaş yavaş” veya “aniden gelişen” olaylar olarak bilinmektedir (Erol ve Kalay, 2024). Bu olaylar; deprem, sel/su taşkınları, yangınlar, çığ, fırtına/hortum, toprak kaymaları/kaya düşmeleri ve volkanik patlama olaylarıdır. Yaşanış biçimlerine göre coğrafya, bölge ve kıtalara göre değişkenlik gösteren bu afet türleri dünya üzerinde; jeolojik, iklimik, teknolojik, biyolojik, insan kaynaklı ve sosyal afetler olarak sınıflandırılmaktadır. (AFAD, 2023; Erkal ve Değerliuyurt, 2009; Şen ve Akgül, 2023).

Bir doğa olayının afet sayılabilmesi için mutlaka insan unsurunu etkilemesi gerekmektedir. Zira okyanuslarda da deprem olayları olmakta, bu olaylar ise sadece sıradan bir “doğa olayı” olarak görülmektedir. Ancak bu doğa olayları ne zaman ki insan unsurunu olumsuz etkiler, işte o zaman “afet” e dönüşmüş olur. Çünkü afetin ilk özelliği bir “olay” olmasıdır. Diğer özellikleri ise insan unsurunu can ve mal kaybı bakımından etkilemesi, çok kısa bir zaman diliminde gerçekleşmesi ve gerçekleştikten sonra insanlar tarafından engellenememesi şeklinde sıralanır (Özkan, vd., 2023).

Afetler, olayın büyüklüğü, şiddeti, yayılımı ve yıkıcı etkisine göre küresel seviyede acil yardım ve müdahale gerektiren, belirli bir süre dışarıya bağımlı şekilde yaşamayı zorunlu kılan vakalardır (Hoyois vd., 2007; Kumar, 2000). Bu yardımlaşma, her ne kadar afet sonrası iyileştirme veya toplumsal yaraların sarılmasına yönelik iş ve işlemleri ifade etse de asıl yapılması gereken, afet öncesi hazırlık veya dirençlilik sağlama stratejisi olmalıdır. Bu bağlamda afet yönetimi bir disiplindir. Bu disiplin; doğa olayları, insan temelli felaketler, sosyal afetler gibi olaylar ile toplumları, kaynakları ve alt yapıyı koruma amacıyla çalışan bir süreci kapsar. Dolayısıyla afet yönetimi, özünde yıkıcı olayları ya önleme ya da kabul edilebilir düzeye getirme amacıyla yürütülür. Buradan hareketle en genel anlamıyla afet yönetimi, “mevcut kaynakları organize etme, tehlikelere karşı hazırlıklı olma, krizi yönetme süreci veya planlama, karar verme ve süreci yönetme biçimlerinin tümü” olarak görülmektedir (Güler, 2018).

Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı Sözlüğü’ ne göre afet yönetimi, “Afetlerin önlenmesi ve zararların azaltılması, afet dolayısıyla olaylara zamanında hızlı ve etkili olarak müdahale edilmesi, afetten etkilenen topluluklar için daha güvenli ve gelişmiş bir yaşam çerçevesi oluşturulması amacıyla yapılan topyekun müdahale süreci” dir (URL2, 2025). Bu tanımlama; afet öncesi, sırası ve sonrasında alınması gereken önleme ve iyileştirme çalışmalarının çok aktörlü olarak yönetilmesine dikkat çekmektedir. Yani afetsellik durumu, ancak ve ancak; planlama, koordinasyon, yönetim/yönlendirme, denetim, organizasyon gibi yönetim fonksiyonlarının bir mekanizma olarak, etkin ve verimli çalışması ile başarıya ulaşabilir. Bu bağlamda afet politikası,

“ülkeyi yöneten siyasi iradenin afet ve risk konularındaki misyon ve vizyonunun nasıl olduğunu ve afetsellik karşısında ne gibi bir yol izleneceğini; merkezi ve yerel düzeyde nasıl örgütleneceğini, hangi kaynakları kullanacağı gibi kısa, orta ve uzun vadeli faaliyetlerin tümü” nı kapsamaktadır (Erol ve Kalay, 2024). Dolayısıyla mekanizmanın çatısı, elbette ki afet yönetimidir.

Türkiye, afet yönetimi bakımından Bütünleşik Afet Yönetim Sistemi’ni uygulamaktadır. Bu sistem, afet öncesinde risk ve risk yönetimi, afet anında müdahale ve afet sonrasında ise kriz ve kriz yönetimi olarak kategorize edilmektedir (AFAD,2024). Dünya örnekleri incelendiğinde Japonya, ABD, Rusya, ABD, Şili gibi pek çok ülkede farklı stratejilerle benzer yapıların olduğu anlaşılmaktadır (Erol, 2025). Zira afet yönetimi, afet olaylarının yıkıcılığına karşı zararların en aza indirilmesi temeline dayanır. Bu bağlamda risklerin en aza indirilmesi, yıkıcı sonuçların da kabul edilebilir seviyede tutulmasına neden olacağından dünyada risk yönetimi stratejilerinin kullanımı yaygın şekilde ön plana çıkmaktadır.

3.YÖNTEM

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden “betimleyici araştırma tekniği” ve “amaçlı örnekleme yöntemi” kullanılmıştır. Çalışmanın deseni ise, fenomenoloji desenine dayanmaktadır. Nitel araştırma yöntemlerinde çokça kullanılan fenomenoloji deseni, bireylere has öznel deneyimlerin bir olaya yükledikleri anlam ve algıların incelenmesi ve yorumlanması ile sağlanmaktadır (Smith, 2004). Bu bağlamda araştırmanın örneklem grubu, konu uzmanlarından oluşmaktadır. Katılımcılar; akademisyen, afet uzmanı, arama-kurtarma, yerel yönetimlerin afet birimleri, mühendis/müteahhit, STK ve afetle ilişkili kurum/kuruluş üst yönetim kadrosu gibi meslek gruplarından oluşmaktadır. Ayrıca amaçlı örneklem grubunun oluşturduğu katılımcılar hem saha bilgisi yüksek hem de halen afet yönetiminde görev almış kişilerden oluşmaktadır.

Çalışmada, konu uzmanlarından oluşan toplam 25 katılımcı ile 01.05.2024-01.09.2024 tarihleri arasında İstanbul, Ankara ve Van illerinde en az 29 dk., en fazla 67 dk. olmak üzere yüz yüze şekilde görüşme sağlanmıştır. Örneklem olarak bu illerin seçilmesi, hem daha doğru veri elde edebilmek hem de amaçlı örneklem grubunun yani konu uzmanlarının daha çok bu illerde ulaşılabilir olmalarından kaynaklanmaktadır. Araştırmaya dair veri toplama süreci, çalışma kapsamında daha önceden hazırlanan yarı yapılandırılmış sorular ile nitel görüşme yapılarak gerçekleştirilmiştir. Veri analizleri ise, ses kaydı alınarak elde edilen bulguların derinlemesine incelenmesi ile aşamalı bir şekilde yürütülmüştür. Bulgular, bilgisayar ortamında metne dönüştürülmüş, MAXQDA24 paket programı ile kod atamaları gerçekleştirilerek içerik analizine tabi tutulmuştur. Çalışmanın tema, kod ve alt-kod kesitleri genel olarak; afete hazırlık, risk odaklılık, mevcut durum tespiti, uygulama eksiklikleri/yetersizlikleri, yapı stoğu sorunsalı, eğitim, ekonomi, zemin ve yerleşim yeri, imar-ruhsat ve yapı izni sistemi ile planlama-koordinasyon-denetim gibi afetselliğin temel faktörlerini içermektedir.

Çalışma, doğal afet türlerinden depremler ile sınırlı tutulmuştur. Ayrıca katılımcı görüşleri, K1’den K25’ kadar kodlanmış, katılımcı bilgileri etik kurallar çerçevesinde koruma altına alınmış ve üçüncü kişilerce paylaşılmamıştır. Öte yandan çalışmanın güvenilirlik ve geçerlilik durumu nitel araştırmalarda kullanılan “inandırıcılık” ilkesine dayanır. Zira nitel araştırmalarda inandırıcılık dört temel kriterle değer görmektedir. Bunlar, inanırılık, güvenilirlik, onaylanabilirlik ve aktarılabilirlik’tir (Yıldırım ve Şimşek, 2013; Guba ve Lincoln,1982). Bu durum çalışmada, detaylı raporlama, ses kaydı ile veri bütünlüğü, alan yazına bağlılık, araştırmanın yeri, zamanı, sınırlılıkları, katılımcı detayları ve MAXQDA24 programı ile kodlama ve analizi gibi uygulamaları içerdiğinden yeterli seviyededir.

4. BULGULAR VE SONUÇLAR

4.1. Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular

Katılımcıların cinsiyet, eğitim düzeyleri, meslek grubu, afet deneyimleri ve il bilgilerini içeren sosyo-demografik özelliklerine yönelik bulgular, Tablo1’de yer almaktadır.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Katılımcı Bilgileri	Cinsiyet	Eğitim Düzeyi	Meslek	Tecrübe	İl
K1	Erkek	Doktora	Akademisyen	34 Yıl	İstanbul
K2	Erkek	Doktora	Akademisyen	34 Yıl	İstanbul
K3	Kadın	Doktora	Akademisyen	31 Yıl	Van
K4	Erkek	Doktora	Akademisyen	35 Yıl	Van
K5	Erkek	Doktora	Akademisyen	24 Yıl	Ankara
K6	Erkek	Doktora	Akademisyen	33 Yıl	Ankara
K7	Erkek	Y. Lisans	STK	24 Yıl	Van
K8	Erkek	Lisans	AFAD	24 Yıl	Van
K9	Erkek	Lisans	AFAD	34 Yıl	Van
K10	Erkek	Lisans	AFAD	23 Yıl	Van
K11	Erkek	Y. Lisans	UMKE	14 Yıl	Van
K12	Erkek	Y. Lisans	Yerel Yönetimler	13 Yıl	Van
K13	Kadın	Doktora	Akademisyen	18 Yıl	Ankara
K14	Erkek	Lisans	ÇŞİDB	20 Yıl	Van
K15	Erkek	Lisans	STK	27 Yıl	Van
K16	Erkek	Lisans	Kızılay	24 Yıl	Ankara
K17	Erkek	Lisans	Kızılay	25 Yıl	Ankara
K18	Erkek	Y. Lisans	UMKE	6 Yıl	Ankara
K19	Kadın	Lisans	ÇŞİDB	21 Yıl	Ankara
K20	Erkek	Lisans	AKUT	25 Yıl	İstanbul
K21	Erkek	Lisans	Mühendis/Müteahhit	17 Yıl	İstanbul
K22	Erkek	Lisans	AFOM	24 Yıl	İstanbul
K23	Erkek	Lisans	AFOM	21 Yıl	İstanbul
K24	Erkek	Lisans	AFAD	27 Yıl	Ankara
K25	Kadın	Y. Lisans	STK	16 Yıl	Ankara

Tablo 1’de katılımcıların 4’ünün kadın 21’inin ise erkek olduğu görülmektedir. Katılımcıların 7’si doktora, 5’i yüksek lisans ve 13’ü de lisans düzeyinde eğitim seviyesine sahiptir. Ayrıca katılımcıların ortalama alan tecrübeleri 32 yıldır. Afet bilinci yüksek olan katılımcılar halen; Akademisyen, STK, AFAD, UMKE, Yerel yönetimlerin Afet birimleri (Afet işleri ve AKOM gibi), AFOM, Kızılay ve Mühendislik alanlarında görev yapmaktadırlar.

4.2. Çalışmanın Tema, Kod ve Alt-Kod Modellemesi

Çalışmanın Türkiye’de mevcut afet yönetim sistemine dair nitel veri temalı kod ve alt kod modellemesi Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2. Araştırmanın Tema, Kod ve Alt-Kod Modellemesi

Tema	Kod	Alt-Kod
		1.1.1. Risk Analizi 1.1.2. Tehlike Ön görülebilirlik 1.1.3. Zarar Görebilirlik 1.1.4. Hasar Görebilirlik 1.1.5. Afet Teknolojisi 1.1.6. Dirençlilik Yaratma 1.1.7. Toplumsal Talep
	1.1. Afete Hazırlık	
		1.2.1. Yapı Malzemesi 1.2.2. Yapı Denetimi 1.2.3. Yapı Ömrü 1.2.4. Yapı Dirençliliği
	1.2. Yapı Stoğu	

1. Türkiye’de Afet Yönetimi		1.2.5. Yapı Dönüşümü
	1.3. Eğitim	1.3.1. Afet Bilinci 1.3.2. Afet Eğitimi 1.3.3. Genel Eğitim Sistemi 1.3.4. Afet Kültürü 1.3.5. Afet Farkındalığı
	1.4. Ekonomi	1.4.1. Afet Fonu 1.4.2. Ekonomik Yeterlilik 1.4.3. İstihdam/Göç/ Yoksulluk 1.4.4. Üretim
	1.5. Yönetim	1.5.1. Afet Yönetimi/ Yönetici 1.5.2. Liyakatli Yönetici 1.5.3. Yönetimde Yeniden Yapılanma 1.5.4. Deneyim, Tecrübe 1.5.5. Liderlik
	1.6. Planlama/Koordinasyon/Denetim	1.6.1.Kentsel Planlama 1.6.2.Yapı Planlamaları 1.6.3.Eğitimli personel/Gönüllülük sistemi 1.6.4.Haberleşme/Ulaşım Planlamaları 1.6.5.Afet Hazırlık Planlamaları 1.6.6.Koordinasyon 1.6.7.Denetim
	1.7. Zemin ve Yerleşim Yeri	1.7.1.Zemin Etüdü 1.7.2.Zemin müsaitliliği/Sıvılaşma sorunu 1.7.3.Yerleşim yeri belirleme 1.7.4.Yerleşim yerlerinin taşınması
	1.8. Çevre ve Ekosistem	1.8.1.Çevre Tahribatı 1.8.2.Doğa Tahribatı
	1.9. Bilimsel Gerçeklik	1.9.1.Uzman Bilgisi 1.9.2.Teknik Bilgi 1.9.3.Bilimsel Gerçeklik 1.9.4.Liyakate Dayalı İş görme
	1.10. Yapı, Ruhsat ve İmar İzni	1.10.1. İzin Mekanizması 1.10.2.Hukuki Yapı/ Mevzuat/Yönetmelik
	1.11. Diğer	1.11.1.Dini Ritüeller 1.11.2.Alışkanlıklar 1.11.3.Yetersizliklerin Kabulü 1.11.4.Afet Gerçeğine Odaklanma/Eksikliklerin Giderilmesi 1.11.5. Siyasi/Politik Yaklaşımlar

Tablo 2’de Türkiye’de afet yönetimi temalı 11 kod ve bu kodlara bağlı 50 alt-kod olduğu görülmektedir. Kodlar afetselliğin ana karakterini, alt-kodlar ise ana kodlara ilişkin alt faktörleri ifade etmektedir.

4.3. Nitel Araştırma Bulguları

Türkiye’de afet yönetimine ilişkin sahada yapılan araştırmaya yönelik katılımcı uzman görüşleri gruplar halinde değerlendirilmiştir. Toplam 5 gruptan oluşan gruplamalar, 2’şerli kod atamalarıyla belirlenmiştir.

4.3.1. Afet Hazırlık ve Yapı Stoğu Kod Modellemesine İlişkin Bulgular

Afete Hazırlık kodlamasında toplamda 7 alt-kod, Yapı stoğu kodlamasında ise 5 alt-kod bulunmaktadır. Bu alt-kodlar, içerik analizi sonucunda en çok değinilen alt-kod kesitlerini oluşturmaktadır. Afete hazırlık kodunda; Toplumsal talep, Dirençlilik, Afet teknolojisi, Hasar/Zarar görebilirlik, Tehlike ve Risk analizleri yer almaktadır. Yapı stoğunda ise; Yapı malzemesi, Ömrü, Dirençliliği, Denetimi ve Dönüşümü alt kodları söz konusudur.

Konu uzmanı olan katılımcıların afete hazırlık ve yapı stoğuna ilişkin genel görüşleri Türkiye'nin mevcut afet sistemindeki eksiklikleri ortaya koymaktadır. Bu görüşler, afet yönetim politikalarının değiştirilmesi, kriz yönetiminden çok risk odaklı hazırlık uygulamalarının yapılması gerektiği, yapı stoğunun güçlendirilmesi zorunluluğu, ülkenin afete hazır olmadığı kabulü, yapı dirençliğinin olmadığı, eski ve yapı ömrünü tamamlamış yapılaşmanın yüksek olduğu, denetim eksikliği ve dikey mimarinin yatay mimariye dönmesi gerektiği yönündedir. Öyle ki K1; "Türkiye'nin en büyük sorunu depreme hazırlıklı olmamasıdır. Yani depreme dirençli yerleşim alanları oluşturamamasıdır. 13 milyon senedir bu topraklarda deprem oluyor ancak hiçbir şekilde hazırlık düşünülüyor. Biz bu topraklarda depremi durduramayacağımıza göre hazırlıklı olmak zorundayız. Bu ise deprem dirençli yerleşim alanları yapmaya bağlıdır. Bunu yapabiliriz, başarabiliriz. Çünkü yapmazsak ölü sayımız daha da artar." (K1, Konum 9) şeklinde görüş bildirmiştir. K4 ise afete hazırlık konusunda, "Mevcut afet yönetimi, afetlere hazırlık ve risk yönetiminin işleyişi her açıdan yetersizdir. Özellikle kriz yönetimi noktasında motive olmuş personel ve tüm kaynakların yönetim sürecine dâhil edilmesi gerekmektedir. Çürük, mukavemet yeteneğini yitirmiş yapılar bir an önce tespit edilip dönüştürülmeli, afet riski altındaki yerleşim yerleri dayanıklı bir alana dönüştürülmelidir. Ayrıca özellikle toplumsal alan, işin uzmanları tarafından detaylı şekilde zarar görebilirlik taramalarında geçirilmeli, kırılgan-bağımlı gruplar tespit edilip güçlendirilmelidir." (K4, Konum 8-9) şeklinde görüş bildirmiştir. Bu görüşleri şu ifadeler, takip etmektedir:

"Hazırlık ve risk yönetimi en önemli sorunumuz. Zaten bütün eksikliğimiz burada. İşleyiş her açıdan yetersiz. Bizim ülkede risk azaltma kimsenin dert ettiği bir konu değil. Bu durum bireysel olarak da böyle kurumsal olarak da. Siz sınava hazırlıklı girmezseniz sınavı geçemeyeceğiniz bir sonuçtur. Afette de durum aynı böyledir. Hazırlıklı olmazsak yıkıcılık çok vahim boyutlara ulaşır. Sistemin her konuda hazır durumda olması gerekmektedir. Yapı, ekonomi, eğitim, ekipman, TAMP-İRAP-TARAP planlarının yayılımı, uygulama alanlarına güven, denetim, yapı dönüşümü, hukuksal boşluklar vb. bir çok alanda hazırlıklı olmalıyız." (K8, Konum 8)

"Bir afet olduğunda ilk yaptığımız şey can havliyle direnç göstermektir. Peki biz bunu neden afet olmadan önce yapmıyoruz? Sürdürebilir kalkınmanın bozulması riskini neden göze alıyoruz? Afete hazırlık ya da önlem alma hayati önemdedir. Afet denilince akla ilk gelen can kaybı değil önlem aldığımız için az hasarla atlattık anlayışı olmalıdır. Soğukta kalırsak hasta oluruz ama sıkı giyinmişsek soğukta kalsak bile hastalanma olasılığımız düşer. Bu durum aslında bu kadar basittir." (K13, Konum 8)

"Hazır değiliz. Afetler ciddi konular. Çünkü canımız gidiyor. Bu canlar en yakınımızdakiler. Yardıma gidenler de afetzede. Yani biz bir taraftan müdahale ederken diğer taraftan yardım ediyoruz. Hazırlık denilen şey, her bakımdan hazır olmak anlamına gelir. Biz yarım yamalak yaptıklarımızla hazırız diyoruz, değiliz. Bunu kabul etmemiz gerek. Maraş depreminde gördük. İlk üç gün yetişemedik bile... Demek ki hazır değiliz." (K17, Konum 8-9)

"Hazır değiliz. Hazır olmadığımız gibi hazırlanmaya da hazır değiliz. Çünkü siyasi hesaplaşmalar hiç bitmiyor. Nereden ne rant elde edebilirim yaklaşımları kurumları esir almış durumda. Özellikle olası İstanbul depreminde ülkenin çökme olasılığı çok yüksek. Çünkü üretim burada, sanayi burada, istihdam burada, uluslararası finans burada. İstanbul bu ülkenin lokomotif. Olası sonuçlar tüm ülkeyi etkisi altına alır. Etkisi ise yıllarca sürer. Ama diğer taraftan bakarsanız hala 60-80 yıllık yapılaşmanın sıklıkta olduğu gerçeği var. Kerpiç yapılar var, hatta bu yapılara ek katlar atılmış. Ruhsat problemi var. İzinsiz yapılaşma var. Çok katlılık var. Gökdelenler var ve daha neler neler... bunların tamamının dönüştürülmesi lazım yoksa sonuç felaket. Hazırlıklı olmak

gerek. Aksi halde cenaze için yer bulunmaz. Bu kadar net. Bunun ciddiyetine varmalıyız.” (K23, Konum 9-10)

Bu görüşler, afete hazırlık durumunun ne denli önemli olduğunu tüm çıplaklığıyla ortaya koymaktadır. Öte yandan yapı stoğu görüşleri ise afetselliğin en önemli bileşenlerinden birini oluşturmaktadır. Zira bu bileşenler, afetin yıkıcılık etkisini yüksek boyutlara ulaştırabilmektedir. Katılımcılardan K3, “Yapı stoğumuzu iyileştirmek en önemli silah. Örneğin yıkımların çoğu kırsal kesimlerde. Bu durum bağlantı malzemelerinde çamur kullanılmasından kaynaklanıyor. Kentlerde ise bu durum rant ve malzeme kaçırma olarak karşımıza çıkıyor. Yani yapı stoğumuz kötü. En büyük hazırlık, yapının dönüşümü üzerine olmalı” (K3, Konum 7). şeklinde ifade edilmektedir. K20 ise “Artık herkes biliyor ki kentlerde yapı problemi var. Yapılarımız eski, malzeme kalitesi düşük, zaman içinde bir çok olumsuzlukla karşılaşmış, görevini yapmış ve süresini doldurmuştur. Yorgun ve hemen dönüştürülmesi gereken yapılarımız çok fazla. Bunun çözümü çok basit. Belirli bir planlama dahilinde dönüşümü sağlamak.” (K20, Konum 8-9) şeklinde görüş bildirmiştir. Katılımcı beyanları şöyle devam etmektedir;

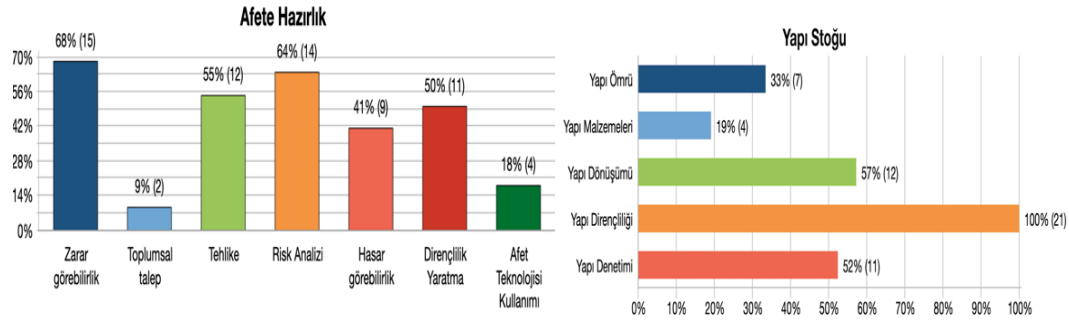
“Ben 17 yıldır mühendisim. Birçok işte sahada bizzat rol aldım. Şu bir gerçek ki deprem öldürmez bina öldürür. Eğer yapınız ilgili yönetmelik, proje ya da denetim standartları dahilinde yapılırsa afet açısından çok ciddi bir sorunla karşılaşmaz. Çünkü ilgili yapının statik hesaplamaları ona göre yapılır. Ancak saha bundan çok uzak. Zira usta işini yapmaz, müteahhit çoğu işlemi sadece kağıt üzerinde gösterir ve çoğu zamanda şantiye alanını bile görmez. Yapı denetim ahbap-çavuş ilişkileriyle yönetilir. Yani aslında yapılması gerekenler yapılmadığı gibi paranın gücünün konuştuğu bir sistem ön planda. Niteliksel olarak alışılmış bu sistemin değişmesi de pek mümkün görünmüyor.” (K21, Konum 3)

“Bunu hemen hemen her depremde görüyoruz. En büyük sorun yapı. Yapılar ilgili yönetmeliklere uygun yapılmıyor ve yeteri kadar denetlenmiyor. Ayrıca eski ve ömrünü doldurmuş yapı sayısı çok yüksek düzeyde. Bunların acilen dönüştürülmesi gerekiyor. Bu bir hazırlık sürecidir zaten. Şunu anlamamız gerekiyor. Deprem yıpratır ancak yapı öldürür. Yapımız ne kadar dirençliyse afetten kurtulma şansımız o kadar yüksek. Eski yapıların bir çoğu zaten yeteri kadar görevini yapmış. Ömrünü tamamlamış, bir çok sarsıntıda ayakta kalmış. Ancak yorgun. Üflesen yıkılacak yapılar var. Bunların dönüşümünün en yakın zamanda olması gerekiyor.” (K24, Konum 8)

“Afet riskini azaltmanın temel iki kuralı olmalıdır. Denetim ve dönüşüm. Zaman içinde bu öyle bir hal alır ki eski yapı kalmaz. Can kaybı anca bu yolla en aza indirilebilir.” (K21, Konum 10)

“Afet yönetiminin temelinde dönüşüm var. Yani eski yapıların ve ihtiyaç duyanların acilen dönüştürülmesi gerekmektedir. Afet denilince akla gelen şey acil müdahale ve iyileştirmedir ancak bunlar sadece krizi yönetebilme olayıdır. Onu da ne kadar başarabiliyorlar tartışılır. Asıl mesele afete hazırlık durumudur. Bunu anlamak çok büyük bir problem olmamalı.” (K23, Konum 4)

Katılımcı görüşlerinin yer aldığı kesitlerde temel vurgu, afete hazırlık ve yapı stoğundaki mevcut sorunlardır. Bu bağlamda K1, K3, K5, K6, K7, K10, K12, K13, K15, K17, K19, K20, K21, K23, K25 katılımcılarının belge temelli modelleme istatistikleri de Şekil 1’deki gibidir.

Şekil 1. Araştırmanın Afete Hazırlık ve Yapı Stoğu Kod Alt-Kod Modellemesine Dair istatistikler

Şekil 1 incelendiğinde afete hazırlık kodlamasında en belirgin sorunun %68 ile zarar görülebilirlik, %64 ile risk analizi, %55 ile tehlike ve %50 ile dirençlilik yaratma olduğu görülmektedir. Diğer taraftan yapı stoğu kodlu belge temelli istatistiklerde ise %100 gibi büyük bir oranda yapı dirençliliği, %57 ile yapı dönüşümü ve %52 ile yapı denetimi sorunları ön plana çıkmaktadır. Bu durum, Türkiye’deki mevcut afet yönetim sisteminin bir an önce risk odaklı bir yapıya kavuşması gerektiğini ortaya koymaktadır.

4.3.2. Eğitim ve Ekonomi Kod Modellemesine İlişkin Bulgular

Eğitim kodlamasında 5, Ekonomi kodlamasında ise toplam 4 alt-kod bulunmaktadır. Alt-kod olarak eğitim; Afet bilinci, eğitimi, kültürü, farkındalığı ve genel eğitim sistemi iken Ekonomi kodlamasının alt- kodu; Afet fonu, üretim, ekonomik yeterlilik, istihdam, göç ve yoksulluğu içermektedir. Kodlamalara yönelik en genel katılımcı görüşleri; afet eğitimleri, farkındalık yaratma, bireysel ve toplumsal bilinç oluşturma, eğitilmiş insan gücü yaratma, afet kültürü oluşturma, ekonomik yeterliliği sağlama, bireysel ve toplumsal ekonomik güç oluşturma, istihdam yaratma, göçün önüne geçme, afet fonu oluşturma ve risk odaklı kullanımını sağlama yönündedir. Örneğin konu uzmanlarından oluşan katılımcılardan K9’un “...Hatta afet olayları ve dirençlilik, okullarda ders olarak okutulmalıdır.” (K9, Konum 3). şeklindeki ifadesi dikkat çekicidir. Ayrıca K10, “...eğitim, afet farkındalığının hem bireysel hem de kurumsal anlamda yerine getirilmemesi, yapı mukavemeti, zemin etüdü gibi birçok alanda yetersizliklerin giderilmesi gerekmektedir” (K10, Konum 3) görüşü eğitim ile beraber diğer alanlarında zincirin birer halkası gibi birbirlerine bağlı elementler olduğu ortaya çıkmaktadır. Katılımcılara dair diğer görüşler şöyledir;

“En büyük sorunumuz afet öncesi hazırlık sürecinde oturmuş bir kültürümüzün olmaması. Bu yoksunluk, afet anına ve afet sonrasına yansıyor. Afet deyince eğitim ve bilinçlendirmenin ön plana çıkması gerek. Bu bilinç sayesinde hazırlık kültürü gelişir. Kurumlara yayıldığında ise çok yönlü olarak iyileşiriz. Japonya bu konuda örnek olarak gösterilebilir. Orada olan depremden yüksek oranda can kaybı söz konusu değilken bizde daha küçük sayılabilecek depremlerde ise can kaybı sayısı daha fazla. Buradan bile hazırlığın önemi görülebilir. (K12, Konum 4-10)

“En büyük sorunumuz insan gerçekliğimiz. Çünkü hala afet bilincimiz istediğimiz seviyeye ulaşamadı. Eğitilmiş değiliz. Daha afet nedir onu bile bilmiyoruz.” (K14, Konum 3)

“...eğitim önemli bir diğer sorun. Afet ülkelerinin temelinde eğitilmiş yapı var. Bu yapı okul öncesine kadar yaygın. Bizde koca koca adamlar afet anında balkondan atlama, asansör kullanma, merdivenden kaçma gibi şeyler yapıyorlar. Afet eğitimi çocukken başlamalı ki bir kültüre dönüşsün” (K20, Konum 9)

“Halk bir bileşendir. Çünkü halk olarak notunuz kırıktır. Halkın hem merkezi yönetim hem de yerel yönetimlere sesini duyurması gereken halktır. Yani deprem dirençli kentleri talep etmelidir. Bu eğitimle olur.” (K1, Konum 16-17)

“...yoksulluk, eğitim düzeyinin düşüklüğü, vb. eğer bunlardan bir tanesi bile ülkenizde varsa depremin adı afete dönüşür. 6 Şubat depremleri bunun en önemli örneğidir.” (K2, Konum 11).

Eğitim kodlamasının yanı sıra ekonomi kodlamasına yönelik genel görüş ise ekonominin afetler açısından bir silah görevi görmesidir. Çünkü ekonomik yeterlilik olmazsa afetin yıkıcılık etkisi de çarpan etkisi yaratır. Başka bir ifadeyle ekonomik güç olmazsa yapılar dönüştürülemez, ucuz/kaçak malzemeye, yapılaşmaya kaçış olur, risk yönetilemez ve sonuç felakete doğru ilerler. Bu bağlamda alan uzmanlarının ekonomi kod/alt-kod modellemesine ilişkin ifadeleri şöyledir;

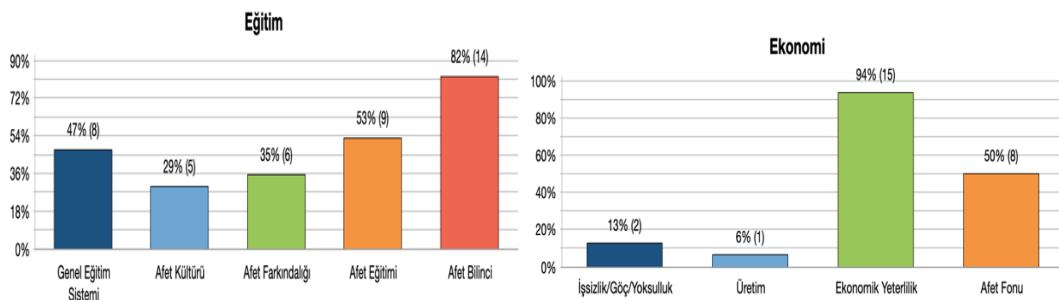
“Deprem en büyük ekonomik felakettir. Ekonominin çarklarının durması demek o bölgede işsizlik, göç, yoksulluk, istihdamın olmaması demektir. Bu durum yeni ekonomik krizler ortaya çıkartır ve dalga dalga yayılarak aklınıza gelen her tür kötülüğe sebep olur. Ekonominin çarklarının yürümemesi, bulaşıcı bir hastalık gibidir. Örneğin Güneydoğu üretken bir yer olmasına rağmen depremlerle ekonomik çöküntüye uğradı. Bu çöküntü tüm ülkeye yayıldı. Ekonomik anlamda pazar kayboldu, müşteri kayboldu, insanlar kayboldu, gelir düzeyi düştü, ekip- ekipman yok oldu. Dolayısıyla insanlar mutsuz yani aklınıza gelebilecek her türlü kötülüğün altında ekonomik yetersizlikler var. Bunun için ekonomi çok önemlidir cephedir. Paranız varsa risk yönetimi altında çalışmalar da yapabilirsiniz ancak paranız yoksa bunları da yapamazsınız. Ekonominin belki de en büyük ayağı budur.” (K1, Konum 21-22)

“Hazırlıkta sorunlar var. Hazır değiliz. Ekonomi yetersiz, İBAN anlayışı var. Eğitimli personel, yapı- malzeme sorunları, denetim, gıda, barınma, depolama, risk belirleme-risk analizi-haritalandırma ve önleme odaklı zayıfız.” (K16, Konum 9)

“...Hala bizim ülkemizde bir afet durumunda İBAN ’a sarılma söz konusu peki geçmişten bu güne kadar alınan vergiler nerde soran var mı yok.” (K25, Konum 7)

“... ilk kural 4E’dir. Bunlar Emniyet, Ekonomi, Ergonomi, Estetik. Bu bileşenlerin birbirleriyle ilişkili olması zorunlu. Yani ekonomi olmasa diğerleri de olmaz. Ya da emniyet olmasa diğerlerinin de bir anlamı olmaz.” (K21, Konum 8)

Konu uzmanlarından oluşan katılımcı görüşleri kesitlerde, eğitim ve ekonomi bağlamında mevcut sorunlar vurgulanmıştır. K1, K2, K3, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K12, K13, K14, K15, K17, K19, K20, K21, K22, K23, K25 katılımcılarının belge temelli modelleme istatistikleri ise Şekil 2’deki gibi sayısallaştırılmıştır.

Şekil 2. Araştırmanın Eğitim ve Ekonomi Kod Alt-Kod Modellemesine Dair istatistikler

Şekil 2 incelendiğinde, Eğitim kodlu alt kodlarda en büyük yetersizliğin %82 ile afet bilinci olduğu, bunu takiben %53 ile afet eğitimi %47 ile de genel eğitim sisteminin ön plana çıktığı görülmektedir. Bu durum Türkiye'deki afetlere dair eğitim-afet ilişkisini yansıtır niteliktedir. Ekonomi kodlaması ise %94 gibi büyük bir oranla ülkenin afetsellik bağlamında ekonomik yetersizliğini vurgulamaktadır. Bu durumu %50 ile afet fonunun önemi vurgulanmıştır.

4.3.3. Yönetim ve Planlama/Koordinasyon/Denetim Kodlamasına Dair Bulgular

Yönetim kodlamasında 5, Planlama-Koordinasyon ve Denetim kodlamasında ise 7 alt-kod bulunmaktadır. Alt-kod olarak Yönetim; Afet yönetimi/yöneticisi, Liyakatli yönetici, Liderlik, Deneyim/Tecrübe ve Genel eğitim sistemi iken Planlama/Koordinasyon /Denetim kodlamasının alt-kodu; Kentsel dönüşüm, Afete hazırlık, yapı planlamaları, Eğitimli personel/Gönüllülük sistemi planları, Haberleşme/Ulaşım planlamaları, Koordinasyon, Denetim ve Diğer planlamaları içermektedir.

Katılımcıların ilgili kodlamalara dair görüşleri genel olarak sahada uygulanan çalışmaların sorunlu olduğuna yöneliktir. Zira yönetim kod modellemesinde genel olarak yönetici rollerinde bilgi ve birikim, tecrübe, hızlı karar verme, teknik bilgi ve yeteneklerin eksik olduğu, planlama-koordinasyon ve denetim mekanizmasının ise çok sınırlı olduğu veya olmadığını, var olan planlamalara dahi uyulmadığı, koordinasyonun sağlanmadığı ve kargaşanın fazla olduğu, yönündedir. Şöyle ki;

“Bir kenti depreme hazırlamak için birinci madde yönetici ve yönetim sistemidir: Afet yönetimi çok önemli bir konudur. Liyakat ister tecrübe ister, bilgi ister teknik donanım ister ve bu bir ekiple olur. Dolayısıyla yöneticilerin her türlü donanımı elde edebilmesi için eğitime tabi tutulması belirli bir uzmanlık eğitiminin sağlanmış olması gerekir.” (K1, Konum 14-15)

“... ortalama 10-15 yılda bir orta ölçekle, 30-35 yılda bir yıkıcı derecede deprem olma durumu söz konusuysa merkezi yönetimin bu gerçeğe hareket etmesi elzem bir durumdur. Aksi halde olası bir yıkım her bakımdan ülkeyi etkiler. Bu bakımdan yönetimin de yöneticinin de afet odaklı hareket etmesi gerekir.” (K3, Konum 9)

“Afet yönetim sistemi teoride çok iyi. Yani kağıt üzerinde çok iyiyiz. Ancak uygulamada çok kötüyüz. En büyük sorunumuz da bu. Yönetim her şey çok iyi diyor ama gerçekte olan bu değil. Biz teorikte her şeyi bilen ama pratikte hiçbir şeyi uygulayamayan bir yapıyız. Bunu aşabilirsek belki gerçekliklerle yüzleşebiliriz.” (K7, Konum 4)

“...Sürdürülebilirlikte hiçbir sonuca ulaşamıyor. Bunun nedeni ise mülki amirlerin bilgi eksikliği. Bizim ülkemizde çalışmalar mülki amirlerin iki dudağı arasında. Paydaş kamu kurumları ise yine mülki amirlerin müdahale ettiği kadarıyla paydaş olmakta. Bu da durumu ortaya koyuyor. Size bir örnek vereyim. 2021 Van/ Bahçesaray'da malumunuz büyük bir çığ felaketi yaşadık. Bahar ayında bir sonraki kışa hazırlık kapsamında çığ bölgesine ağaçlandırma çalışması yapılmalıydı. Bu güne kadar tek bir ağaç dikilemedi. Çünkü hem mülki amirler hem de paydaş kurumlar bu işi yapmak bir yana engellediler. Bu tablo bile afet yönetim sisteminde yöneticilerin prototipini gösterir.” (K8, Konum 3)

“Afetler talimatla değil tecrübeyle, liyakatle yönetilir. Kısacası özellikle mülki amirler ve paydaş kurumların TAMP sistemini tabiri caizse ezbere bilmesi gerekir. Afet ciddiyetleri ile bilinmeli. Hız ve ivedilik çok önemli. Bilinmezse çoğu işlemler havada kalır. Bu ise liyakat ile ortaya çıkar. Maraş'ta o planlar uygulanmış olsaydı sonuç bu kadar vahim olmazdı. Disiplinli, liyakatli ve liderci bir yönetim sağlamak şart. Çünkü afette taviz verilmez.” (K8, Konum 4-5)

“...Ben planlamanın uygulanmamasındaki sebebi mülki amirlerin iş bilmezliği olarak değerlendiriyorum. Kurumlarda liyakat problemi olduğunu düşünüyorum. İnsanların tek derdi reklam. Yani iş yok reklam çok. Bu da iş bilmezliklerden kaynaklanıyor. Örneğin Maraş depreminde ilk 3 gün müdahale bile çok sınırlıdır. Köylere dahi 11-12 gün sonra ulaşıldı. Ama kâğıt üzerinde çok iyi olduğumuz iddia ediliyor. Bence merkezi hükümetin bakanlık düzeyinde bir yönetim aracı geliştirmesi gerekmektedir.” (K10, Konum 3-4-12)

“Her depremden sonra merkezi yönetim bir silkeleme yaşamıştır. Bu silkeleme birkaç yıl sürmüş ve yeniden eski düzene dönmüş. Türkiye’de afet yönetimine ilişkin yaklaşım maalesef bu. Gelişime müsait ancak geliştirilmek yerine halı altına atılıyor. Hükümet değişiyor, belediyeler değişiyor, bakanlıklar el değiştiriyor ama tek elden yönetim olmuyor. Her gelen yönetim günü kurtarmaya çalışıyor sorunlar hep öteleniyor. Sonraki dönemlere kalıyor o da daha büyük bir soruna dönüşüp başımızda patlıyor. Halbuki çözüm basit: Tek elden bakanlık düzeyinden bir afet yönetimini sağlamak. Bu yönetimi zamanla bir kültür olarak insanlarımıza aşılamak. Afet odaklı bir yaşam sürebilmek.” (K15, Konum 14)

“Ben 1998 İstanbul Üniversitesi kamu yönetimi mezunuyum. Mezuniyetimden bu yana kamuda çalıştım. Size şu kadarını söyleyeyim: afet veya başka bir önemli yönetsel karar... adı ne olursa olsun her şey birilerinin iki dudağı arasında. Yani keyfiyet ön planda. Sistem bu yüzden işlemiyor. Birileri güçlenecek diye diğerleri gözden çıkarılıyor. Ama bu doğru değil. Sosyal devlet kendi vatandaşını korumakla yükümlü. Bu milli bir iradedir. Merkezi yönetimin bu iradeyi göstermesi gerekir. Kavgı etmek, ötekileştirmekle ne afet ne da önemli kararlar yönetilmez.” (K23, Konum 4-9-12)

Yönetim kodlamasına dair görüşler özünde afet yönetimindeki sorunları vurgulamaktadır. Afet yönetimi lokomotif görevi görmektedir. Dolayısıyla ivedilikle sorunların çözülmesi gerekmektedir. Öte yandan hem afet öncesi ve afet anı hem de afet sonrası için planlama koordinasyon ve denetim kod modellemesine ilişkin katılımcıların görüşleri şöyledir;

“Türkiye eski dönemden beri depremlerden çok çekmiştir. Ancak hem yönetim hem de insanlar depremlere hazırlık yapmamışlardır. Yani planlama yok. Ama Avrupalılar bu hazırlıkları yapmışlardır. Orada insanlar ölmüyor fakat Türkiye’de ölüyorlar. Bu bir kader olmamalı” (K1, Konum 9)

“Risk yönetimi noktasında yaklaşım modelimiz yok. Krizler, tecrübeler sonucunda şekillenen durumlar. Yani ne yapılması gerekiyor? sorusu tecrübelerle şekillenir. Dolayısıyla her krizden sonra ders alınmalı ve bu yönlü yaklaşım geliştirilmelidir. Kriz yönetim planları yok veya çok eksik. Krizin teşhisi, analizi ve krize karşı tepki noktasında yeterli seviyede değiliz.” (K6, Konum 7-8)

“...risk yönetiminin eksikliği, denetim, yapı stoğu ve benzeri sorunlar bir yana çok çabuk unutma gibi bir alışkanlığa sahibiz.” Bunlardan ders alıp aynı hataları yapmamamız gerek. Ayrıca planlamaya alınması gereken başka şeyler de var. Mesela Devletin afetler noktasında boşluğa yer vermemesi gerekir. Çünkü boşluk olduğu anda çok yönlü yapılar o boşluğu doldurmaya çalışıyor. Bu da kaosa sebep oluyor. Maraş’ta gördük her tarafta bir STK’nın yardım deposu vardı. O yardımlar bir süre sonra dere kenarlarında yer aldı. Çünkü kaos ve kargaşa çok fazlaydı. Bu bakımdan tek elden yönetim sağlanmalıdır.” (K8, Konum 10- 11)

"Afetler çok yönlü bileşenlerdirler. Depo ve koordinasyon eksiklikleri başta olmak üzere afet öncesi sürecin tamamı eksikliklerle doludur. Alt yapı , yapı gelişimi gibi bir çok alanda çok sert önlemler alınmalı. Yapı denetimi de ayrı bir durum. Çünkü insanların canlarla oynaması cüretkar bir durum. Bunların planlanması ve uygulamaları çok zor olmamalı. Ayrıca Türkiye'de afet yönetimi her aşamasında önem arz eden bir konu. Bu deprem gerçeği bilinmeli ve buna göre hareket etmeli. En azından bu bağlamda risk azaltma eksikleri olmalı ve sağlık başta olmak üzere gıda, çadır ve benzeri her tür çalışma güven odaklı olmalı. Ortak bir bakış ile bunların olması gerekliliği söz konusudur." (K11, Konum 7-8-10-11)

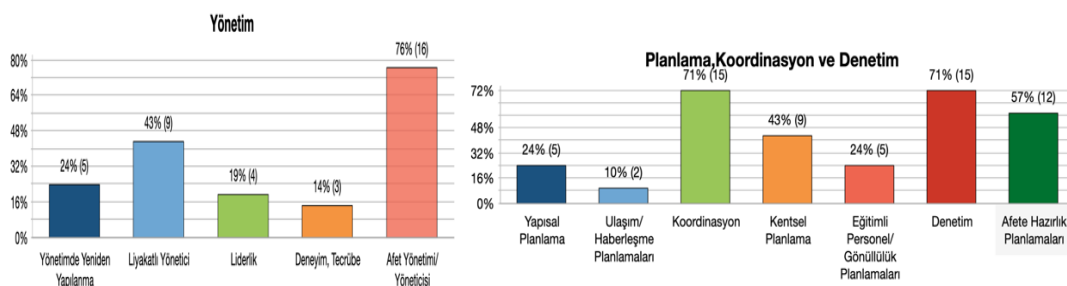
"...Örneğin koordinasyon, haberleşme, ulaşım, yapılaşma, liyakatli yönetimler, ekipman-ış makinası eksiklikleri, eğitim- farkındalık ve benzeri bir çok sorundan bahsedebiliriz. En büyük sorunumuz afet öncesi hazırlık sürecinde. Merkezi yönetimin yapması gereken planlama ve denetim yapmaktır." (K12, Konum 3-4-12)

"...sürdürülebilir, akıllı şehirler inşa eden, yapım ve dönüşümü misyon edinen çözümçü planlar yapılmalıdır. TOKİ'ler bu duruma örnek verilebilir. Afet sırasında ayakta kalan yapıların başını çeken bir sistem." Ayrıca eğitim ve denetimin arttırılması zorunluluğu. Yönetimin yapması gereken en önemli şey." (K19, Konum 3-10)

"...bizim planlama sorunumuz var. Bir kere afetlere hazırlık, ciddiyet gerektirir. Planlama, denetim ve koordinasyon çok sınırlı. Yani hazırlanmalıyız ki ölmeyelim." (K22, Konum 3-8)

"Nihayetinde koordinasyondan tutunda planlamaya, liyakatten tutunda eğitime, yapıdan tutunda denetime kadar neredeyse her alanda eksikliklerin olduğu bir gerçek. Önemli olan bu gerçeğin ne kadar farkındayız ama çözüm de yok planlama da." (K23, Konum 5)

Katılımcı görüşleri kesitlerinde, yönetim ve planlama/koordinasyon/denetim kodlama modellerinin afetsellik sorunlarını dile getirilmiştir. K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K12, K13, K14, K15, K17, K19, K20, K21, K22, K23 katılımcılarının belge temelli modelleme istatistikleri ise Şekil 3'de yer almaktadır.

Şekil 3. Araştırmanın Yönetim ve Planlama/Koordinasyon/Denetim Kod Alt-Kod Modellemesine Dair istatistikler

Şekil 3 incelendiğinde, Yönetim kodlu alt-kodlarda en dikkat çeken verinin %76 ile Afet yönetimi ve yönetici sorunlarının olduğudur. Bu durumu %49 ile liyakatli yönetici, %24 ile de yönetimde yeniden yapılanma takip etmektedir. En düşük kesit ise %14 ile deneyim/tecrübe alt kodu oluşturmaktadır. Ayrıca planlama/koordinasyon ve denetim kodlamasını %71 ile koordinasyon, %71 ile denetim, %57 + %43 ile planlamalar olduğu görülmektedir. Bu nitel veriler, Türkiye'deki mevcut afet yönetim sistemindeki temel problemleri tüm çıplaklığıyla ortaya koymaktadır.

4.3.4. Zemin ve Yerleşim yeri, Çevre ve Ekosistem ile Bilimsel Gerçeklik Kodlamasına Dair Bulgular

Zemin ve yerleşim yeri kodlamasında 4, Çevre ve Ekosistem kodlamasında 2, Bilimsel Gerçeklik kodlamasında ise 4 kodlama söz konusudur. Alt-kodlar zemin ve yerleşim yeri kodlamasında; zemin etüdü, zemin müsaitliliği/sıvılaşma, yerleşim yeri belirleme ve yapılaşmanın taşınması iken Çevre ve Ekosistem kodlamasında; çevre ve doğa tahribatı alt-kodlamasını içermektedir. Bilimsel Gerçeklik kodlamasında ise; uzman ve teknik bilgi, bilimsel gerçeklik, liyakate dayalı iş görme alt kodu tanımlanmıştır. Buradan hareketle katılımcıların afetle mücadelede etkin bir silah olarak gördükleri zemin, ekosistem ve bilimsel gerçeklik kesitlerine dair görüşleri şöyledir;

“...alt yapı ve zemin alt yapı dediğimiz yol, köprü, kanalizasyon, su şebekesi, barajlar, elektrik ve benzeridir. Zemin ise, yapılaşmaya müsait olup olmadığı. Bugünkü teknoloji ile tüm altyapı gözden geçirilmeli, riskler en az da indirilmelidir. Bu çok önemlidir. Örneğin güneydoğu depremine bakın kanalizasyon ile içme suyu birbirine karışmış durumda. Bu beraberinde salgın hastalıkları getirdi. Bunun için tüm altyapıyı iyileştirmek gerekir. Zemin ise kesin bir yapıya kavuşmalı. Yani zemin analizleri yapılarak her tür tedbir alınmalı” (K1, Konum 18)

“Depremlerden sele, yol çökmesinden maden kazalarına, orman yangınlarından su baskınlarına kadar her türlü afet Türkiye’de zeminle ilişkilidir. Bunu zemini iyi belirlemek ve riskleri iyi yönetmekle çözebiliriz. Örneğin binalarınız güvenli değilse depremden etkilenirsiniz. Zemin iyi bir yerleşkede yapılmamışsa depremden etkilenirsiniz. Ancak bunları iyi yönetmişseniz deprem sadece bir sarsıntıdan ibaret olur. Maraş depremi örneğinde aynı yanlışlıklar göze çarpıyor. Tarım aralarında büyük yıkımlar söz konusu. Demek ki zemin sıkıntılıdır. Doğada öyle bir denge vardır ki siz bu dengeyle oynarsanız doğa buna karşılık verir.” (K2, Konum 3-8-10)

“Her 10-15 yılda bir deprem acısıyla karşılaşıyoruz. Peki bunun için ne yapıyoruz? Koca bir hiç. Maraş’ta gördük bir bölge yıkılmazken diğer bölgeler tamamen yıkılmış. Yani doğru yerleşim yeri yapamamışız.” (K3, Konum 3)

“...bizim planlama sorunumuz var. Tarımsal alanları yapıya açıyoruz, sağlam olan yerleri sit anah ilan ediyor ya da birilerine peşkeş çekiyoruz. Bu döngü neredeyse hiç değişmiyor. Yönetmel olarak zihniyetin değişmesi gerekli.” (K22, Konum 3)

“Sorun belki de insanların alışkanlıkları. Mesela yapmaması gereken yerlere izinsiz yapılar inşa etmek afeti tetikliyor. Dere yatakları, tarım alanları, sit alanları, mekânsal alanlar vb. buralara yaşam alanı kurmak yanlış. Denetim, planlama zaten yok. Her arsası olan izinsiz ev yaparsa olacağı bu. Dolayısıyla dünya iklim değişikliği ve afet anlayışı son zamanlarda değişime uğradığından buna göre hareket etmek gerek. (K19, Konum 8)

Konu uzmanlarının zemin ve yerleşim yeri kodlamasına dair vurguladıkları noktalar genel olarak; doğru yerleşim yeri seçimi, tarımsal alanların yapılaşmaya açılmaması, denetim, kentsel planlama ve zemin kontrollerine yöneliktir. Ayrıca çevre ve ekosistem kodlamasına dair katılımcı görüşleri şöyledir; K1, “Depremi afet yapan insanlardır. Çünkü Doğayı, Çevreyi tahrip ediyoruz. Eski dönemlerden beri her neredeyse kuşağı varsa insanoğlu oraya yerleşmiştir. Çünkü dünyanın en güzel yerleri deprem kuşaklarıdır. Sıcak su, soğuk su, yeşillik hep oralardadır.” , “...Ekosistem olmazsa, çevre sağlıklı olmazsa insanoğlu yaşayamaz. Ancak insanoğlunun tahrip ettiği en çok şey yine ekosistem ve çevredir. Hiçbirimiz kusursuz değiliz. Çevrenin kirlenmesi demek, uzun yıllar insanoğlunun hastalıkla kıvrınması demektir. Örneğin Güneydoğu’da da aynı şey oldu. Milyonlarca metre küp moloz ve çevresel atık etrafa atıldı. Çevre, depreme rağmen yine tahrip edildi. Bu durum,

kimyasal reaksiyona neden oldu. Çeşitli metallerden zehir, etrafa yayıldı. Bu zehir önce toprağa, sonra havaya ve yeraltı sularına yayıldı. Yani yine olan insana oldu. Bu sıradan bir bilimsel bir döngüdür. Akli başında olan herkes bu durumun yanlış olduğunu bilir. ” (K1, Konum 9- 20) şeklinde görüş bildirmiştir.

Ayrıca K15 çevre ve ekosisteme ilişkin, *“Biz doğaya karşı savaş açmış durumdayız. Depremler yerküreyi dengeler. Biz doğayı tetiklememeliyiz. Mesela dere yatağına ev yapmamalıyız. Ya da su kanallarını daraltmamalı sivilaşmış zeminlere yapı yapmamalıyız. Aslında hazırlık dediğimiz şey bu. Biz yıkmayalım ki yine biz toparlamak durumunda kalmayalım.” (K15, Konum 12), “...ben yıllarca afet odaklı çalışmalarda yer aldım.27 yıllık bir tecrübem var dünyada gelişen hemen hemen her afete katılma fırsatı buldum. Sahayı iyi bilirim. Doğa affetmez, inan hataları sürekli çevreyi tahrip ediyor. Doğa ise kendini korumaya alıyor. Ağaç katliamları, sel yataklarının daraltılması, çevresel atıklar, suların pislik içinde olması ve daha neler neler... Bunların hepsini doğa dönüştürüyor. Kendini dönüştüren doğal olaylar insanoğlunun hatalarıyla afete dönüşüyor. Bu kadar net bir durum aslında.” (K15, Konum 3) şeklinde görüş bildirmiştir. Katılımcılardan K25 de, “Son depremlerde de gördük ki afetler ciddiye alınmıyor. Bu konu, tamamen bir kültür, zihniyet meselesidir. Örneğin yapısal alanlara açılmaması gereken yerler -tarım alanları gibi- yapıya açılıyor. Maden sahaları adı altında yapılan tahribatlar da cabası. Bunun adı doğa katliamı. Elbet doğa öcünü alır” (K25, Konum 3). ifadeleriyle ülkenin çevre ve ekosistem bağlamında afetselliğine dair görüşleri söz konusudur.*

Alan uzmanı olan katılımcıların açık ifadelerinde görüldüğü gibi insan unsuru, doğal afetlerde tetikleyici rol oynamaktadır. Bu durum afetlerin doğal bir olay olmadığı, aksine doğa olaylarının insan kusuruyla afetlere dönüştüğünü vurgulamaktadır. K1, K15 ve K25’in Çevre ve Ekosistem kodlamasına yönelik katılımcı görüşleri de bu yönlüdür. Çünkü bu görüşler daha çok; çevre ve doğanın insan eliyle tahrip edildiği, insanoğlunun bilerek veya bilmeyerek adeta doğaya savaş açtığı ve kaynakları kötü kullandığı doğanın ise kendini bu çevresel tahribata karşı korumaya aldığı şeklindedir. Ayrıca söz konusu ifadeler; ağaç katliamları, sel yataklarının işgali, dere ıslahları, maden ocakları için kullanılan kimyasallar, doğaya atılan atıklar gibi pek çok afet faktörlerini işaret etmektedir.

Katılımcıların vurguladığı diğer bir nokta da depremin bilimsel bir gerçeklik olduğunun anlaşılmasına yöneliktir. Zira bu durum, kadercilik anlayışıyla bir tutulamamalıdır. Katılımcıların bu bağlamdaki görüşlerini şöyledir;

“Deprem bir doğa olayıdır. Afet değildir. Bu doğa olayını en iyi şöyle tanımlarız. Dünya kalp atışıdır. Dünya yaşadığı sürece gök cisimleri hareket eder. Yani deprem olmazsa dünya ölmüş olur. Bakın Ay’da deprem olmuyor. Çünkü ay, ölü bir yapıya sahiptir. Dünyada ise böyle değil. Yani dünyanın yaşamasının belirtisi depremdir. Onun için deprem olmasın diye dua etmemek gerek. Çünkü depremi afet yapan ise bizleriz.” (K1, Konum 8-9)

“Depremlerden sele, yol çökmesinden maden kazalarına, orman yangınlarından su baskınlarına kadar her türlü afet, Türkiye’de takdiri ilahi anlayışına bağlanmış. Oysa bu bilimsel bir konudur. Kadercilikle asla bir araya gelmez. Türkiye bir deprem ülkesidir. Deprem mutlaka olacaktır. Zaten günün birinde deprem olmuyorsa yer diriliğini yitirmiş demektir. O zaman yaşam da yok olacaktır. Deprem hep korkuyla bağdaştırılır ancak depremde hata yoktur, insanda hata vardır.” (K2, Konum 3)

“Depremin üç bileşeni vardır. Bunlar; sarsıntı, ısı ve ışıktır. Ben 60 yıldır bilimle uğraşıyorum hala bu üç bileşende ufacık bir hata olduğunu görmedim. Dolayısıyla deprem sürekli olacak, önemli olan etkisinin azalmasını sağlamaktır. Bu da önemli bir hazırlık sürecini gerektirir.” (K2, Konum 7)

“Uzmanlık neredeyse yok, bilim neredeyse yok, ekonomik yetersizlik hazırlıkların önüne geçiyor ve sonra dönüp dolaşıp “ilahi yazdı” deniliyor. Önce bundan kurtulmak gerekiyor. Artık bilimin ışığında yürümeli ve hazırlık sürecini geliştirmeliyiz. Japonya bunu yapabiliyor, Amerika bunu yapabiliyor ama biz yapamıyoruz neden? Bu soru önemli bir soru, depremlerle ilgili saçma sapan komplo teorileri var. Üretiliyor. Hem de hiçbir bilgiye bağlı olmaksızın, bunlar da yanlış. Ülkenin bir an önce afete hazırlık, afete müdahale ve afetin iyileştirilmesine yönelik tedbirler alması gerekir.”(K2, Konum 15)

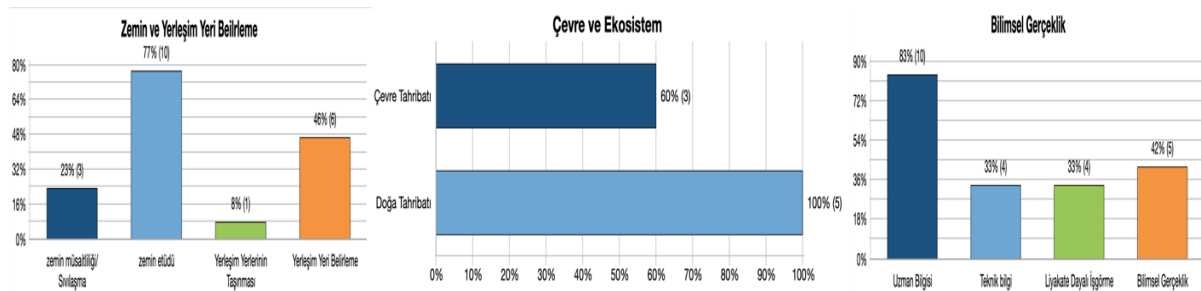
“Acilen bilimsel odaklı yaklaşımlara dönüş yapmak gerek. Yani kaderci, yara sarmacı değil hazırlıklı ve bilinçli hareket etmek gerek. Bu şu demek: ortalama 10-15 yılda bir orta ölçekle, 30-35 yılda bir yıkıcı derecede deprem olma durumu söz konusuyken merkezi yönetimin bu gerçeğe hareket etmesi gerekir. Aksi halde olası bir yıkım her bakımdan ülkeyi etkiler.” (K3, Konum 9)

“Türkiye, tektonik hareketlerle şekillenen bir ülke konumundadır. Aynı zamanda Türkiye, 20’nin üzerinde aktif fay hattı bulunan bir kuşağa sahiptir. Dolayısıyla, her zaman için bir deprem tehlikesi söz konusudur. Bu gerçeği bilmek gerekir. Bundan dolayıdır ki afet yönetimi afeti önleyen en önemli silahtır. Eğer bu silah iyi kullanılmazsa yıkıcılık artar ve insan felakete doğru sürüklenir.”

“Mevcut olan afet yönetim sisteminde çok ciddi sorunlar olduğuna inanıyorum. Bunun da genel hatlarıyla “jeoloji” bilgisinin azlığından kaynaklandığını düşünüyorum. Biz coğrafyamızın halen genç bir kıta olduğunu unutuyoruz. Depremin aslında yıkıcı bir faaliyet olmadığı yıkıcılığın insan eliyle olduğunu insanlara anlatmak gerek.” (K7, Konum 3- 14)

“.... Doğada her zaman afet olacak. Aklımız da var. o zaman doğayla yaşamayı bilmemiz gerek. Önemli olan sorunun belirlenmesinden çok, sorunun çözümüne ilişkin dirayetin sağlanması. Bu durumun sağlanması çözümün temelini oluşturuyor. (K15, Konum 4-6)

Katılımcı görüşleri kesitlerde, zemin ve yerleşim yeri, çevre ve ekosistem ve bilimsel gerçeklik kodlama modellerine dair mevcut sorunlar dile getirilmiştir. K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K12, K13, K14, K15, K16, K17, K18, K19, K20, K21, K22, K23, K24, K25 katılımcılarının belge temelli modelleme istatistikleri Şekil 4’de verilmiştir.

Şekil 4. Araştırmanın Zemin ve Yerleşim Yeri, Çevre ve Ekosistem ile Bilimsel Gerçeklik Kod Alt-Kod Modellemesine Dair istatistikler

Şekil 4’de sahada yapılan analizler sonucunda zemin ve yerleşim yeri kod ve alt-kod modellemesinde %77 ile zemin etüdü, %46 ile yerleşim yeri belirleme sorunlarının olduğu görülmüştür. Çevre ve ekosistem kod kesitlerinde ise doğa tahribatının %100 ile, çevre tahribatının da %60 ile olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca bilimsel gerçeklik alt kodunda %83

oranında uzman bilgisi eksikliği, %42 ile bilimsel gerçeğin göz ardı edilmesi ve %33 ile teknik bilgi yetersizliği ile liyakate dayalı iş görme yeteneği eksikliği ön plana çıkmaktadır.

4.3.5. Yapı, Ruhsat ve İmar İzni ve Diğer Kodlamasına Dair Bulgular

Yapı, Ruhsat ve İmar izni kodlamasında 2, Diğer kodlamasında ise 5 alt-kod bulunmaktadır. Alt-kodlamalar; izin mekanizması, hukuki yapı/mevzuat/yönetmelik ile dini ritüeller, alışkanlıklar, yetersizliklerin kabulü, afet gerçeğine odaklanma ve eksikliklerin giderilmesi ve politik yaklaşımlardır. Şöyle ki;

Katılımcılardan K2, alt kod kesitlerine ilişkin; *“Maraş depremi örneğinde gördüğümüz gibi tarım aralarında büyük yıkımlar söz konusudur. Doğada öyle bir denge vardır ki siz imar barışıyla bir şeyleri affedebilirsiniz fakat doğa bunu asla affetmez. İzin sistemi acilen standartlaşmalı. Gerçeklerle yüzleşmemiz gerekli”* (K2, Konum 10). şeklinde görüş bildirmiştir. Ayrıca K13, kaçak ya da kayıt dışı yapılara karşı tedbir alınması gerektiğini *“...merkezi yönetim ağır tedbirler almalı. Nehir kenarına yapı yapılmazsa çökme de olmaz. Ya da çok katlı yapılarda kaçak kat atılmazsa, kolon kesme, alan yaratma, zemin kontrolünün sağlıklı yapılmaması olmazsa yıkım da yüksek düzeyde olmaz. Aslında merkezi yönetimin asıl yapması gereken politik kaygılardan uzak denetim ve dönüşümü sağlamaktır. Sorun oralara yapı yapanlara göz yumanlarda değil mi sizce?”* (K13, Konum 10) ifadeleriyle dile getirmiştir.

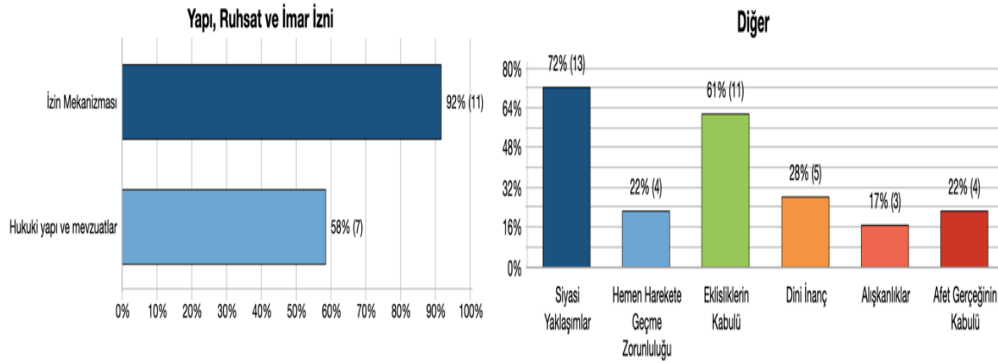
Yapı, ruhsat ve izin durumuna karşı diğer bir ifade de; K14, K19 ve K20'ye aittir. K14, *“afet bilincimiz istediğimiz seviyeye ulaşamadı. Kolaycılık, ucuza kaçma, yapı kalitesini arttırma bir yana dursun ruhsat durumunda dahi insanımız kafasına göre hareket ediyor. Ruhsat almaya bile imtina ediyorlar. Bu durum özellikle ilçe ve kırsal kesimlerde çok fazla.”*(K14, Konum 3), *“Her arsası, tarlası olan oraya izinsiz kafasına göre ev yapmaya kalksa ve bunu da devlete haber vermeden yapsa olur mu? ki bunların bir çoğu denetimsiz ve gelişigüzel yapılıyor. Zaten olası afetten zarar görenler hep bunlar.”* (K14, Konum 4) ifadeleriyle yapı izinlerine dikkat çekerken K19 da, *“...mesela yapılmaması gereken yerlere izinsiz yapılar inşa etmek afeti tetikliyor. Dere yatakları, tarım alanları, sit alanları, mekânsal alanlar vb. buralara yaşam alanı kurmak yanlış. Her arsası olan izinsiz ev yaparsa devlet bunu kontrolde tutamaz. Dünya değişiyor, iklim değişikliği ve afet anlayışı da. Değişime ayak uydurmalıyız.”* (K19, Konum 8) şeklinde merkezi yönetimin bu durumu kontrol etmesi gerektiği görüşünü öne sürmektedir. K20 ise, *“Merkezi yönetimin yapması gereken denetim yapmaktır. Ağır cezalar olmalı, caydırıcılık ön plana çıkmalı. Her yerinden kalkan ben müteahhidim dememeli. Yani para bilginin önüne geçmemeli. Siyaset kurumu buna müdahale etmemeli. Risk yönetimi odaklı çalışılmalı.”*(K20, Konum 11) görüşüyle denetim mekanizmasını ön plana çıkarmaktadır.

Öte yandan K21, yapı inşaatının icralarını sunarak müteahhit mesleğine dair şu problemleri dile getirmiştir. *“...müteahhit çoğu işlemleri sadece kağıt üzerinde gösterir ve çoğu zamanda şantiye alanını bile görmez. Yapı denetim ahabap çavuş ilişkileriyle yönetilir. Yani aslında yapılması gerekenler yapılmadığı gibi paranın konduğu bir sistem ön planda. Sistemsel ve yönetsel bir problemin açık olduğu ortada.”* (K21, Konum 3). K22 ise, *“Zihniyetin değişmesi gerekli. Müteahhitlik bilgiyle olur parayla değil.”* (K22, Konum 3) ve *“...bakın yönetmelikler eski yapıların dönüştürülmesine izin vermiyor. Örneğin adamın 150 m2 evi varsa yıkılması durumunda eski genişliği bulamıyor. Ya da 5 katsa 2-3 kat alabiliyor. Hele bide belediye imarı değiştirmişse yol, park vb kamusal alanlar işin içine girerse aynı yerde yapı bile yapamıyor.”* (K22, Konum 8) şeklindeki ifadelerle yapı ruhsat mekanizmasının sorunlarını dile getirmiştir. Öte yandan DASK sistemine dair de K22, *“DASK sistemi bunun en büyük örneği. Düşünün vatandaşın ruhsatı yok, yapı izni yok, oturma izni yok. Ancak devlet bunlara elektrik, su, doğalgaz gibi hizmetler sunuyor. Yetmiyor, vergi alıyor ve DASK yaptırıyor. Çok ilginç değil mi?”* (K22, Konum 10) ifadeleriyle mekanizmanın nasıl çalıştığına dair tespitlerini vurgulamıştır.

K23 ve K25'in görüşleri de şöyledir. Örneğin K23, *“Ruhsat problemi var. İzinsiz yapılaşma var. Çok katlılık var. Bunların tamamının dönüştürülmesi lazım yoksa sonuç felaket.”* (K23, Konum 10)

ifadesiyle izinsiz yapılaşmaya dikkat çekerken K25, çok katlılığa dikkat çekerek “Zeminde sivilaşma olan yerlerde gökdelen izinleri veriliyor. Z+3-4 olması gereken yerlerde 15-20 katlı binalara izin veriliyor. İşte bunların hepsi cinayettir.” (K25, Konum 3) şeklindeki görüşleriyle izin sistemi sorunsalını ortaya koymaktadır.

Yine katılımcıların Diğer koduna ilişkin genel değerlendirmeler de şöyle sıralanabilir; “Afet yönetim sistemi siyasi kaygılarla yönetilmekte ve eksikliklerle doludur, kadercilik anlayışı ön plana alınmaktadır, gerçeklerle yüzleşmekten korkuluyor, afet fonuna aktarılması gereken ekonomik bütçe başka yerlerde harcanıyor, uzman personel ve gönüllü personel sayısı az, merkezi yönetimle yerel yönetim arasında siyasi anlaşmazlıklar dolayısıyla kurumsal işbirliği yok, krizlerden ders alınmak bir yana günü kurtarma politikası hakim, kağıt üzerinde iyi olan hiçbir uygulama gerçekte doğru değil, yaşanan acıların çabuk unutulması gibi bir sorun var, denetim mekanizması etkin işlemiyor, toplumun inanç yapısı bilimselliğin önüne geçiyor, ciddiyetten ve liyakatten uzak bir afet yönetim anlayışı var, merkezi yönetim bırakın çözüm üretmeyi eleştirilene dahi tahammül edemiyor” şeklindedir. Katılımcıların ifadelerine dayalı bu veriler, Türkiye’nin mevcut afet yönetim uygulamalarının sahadaki eksikliklerini tüm çıplaklığıyla ortaya koymaktadır. Ayrıca yapı, ruhsat ve imar izni ile diğer kodlu belge temelli istatistikler, Şekil 5’te yer almaktadır.

Şekil 5. Araştırmanın Yapı, Ruhsat ve İmar İzni ile Diğer Kod Alt-Kod Modellemesine Dair istatistikler

Şekil 5 incelendiğinde %92 ile izin mekanizmasında problem olduğu, hukuki yapı ile mevzuatların %58 oranında sorunlu olduğu görüşü ortaya çıkmaktadır. Ayrıca Diğer kodlamasında %72 ile afet yönetiminin politik yaklaşımlarla yürütüldüğü, %61 ile eksikliklerin kabul edilmesi ve o yönde strateji geliştirilmesi gerekliliği, %28 ile dini inançlarla hareket edildiği sonucu ortaya çıkmaktadır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye’de deprem odaklı mevcut afet yönetim sisteminin sorunlarının tespiti ve stratejik çözüm önerilerine yönelik yapılan bu çalışmadan elde edilen bulgular, mevcut yönetim sisteminin yapısal, yönetsel ve toplumsal düzeyde önemli eksiklikler taşıdığını ortaya koymaktadır. Zira katılımcı görüşlerinden hareketle ulaşılan sonuçlar, halen afet yönetiminin kriz odaklı bir çerçevede yürütüldüğünü, risk odaklı anlayışa geçişin sağlanmadığını ve mevcut uygulamaların sahadaki yansımalarının ciddi sorunlarla dolu olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Bu durum, bir taraftan literatürde sıkça vurgulanan bir gerçekliği doğrularken diğer taraftan afetlerle mücadelede, halen reaktif yaklaşımların sergilendiğini ortaya koymaktadır.

Araştırmanın bulguları, özellikle risk yönetimi boyutunda ciddi zafiyetler olduğuna dikkat çekmektedir. Katılımcıların neredeyse tamamının, risk ve zarar görebilirlik analizlerinin yeterince yapılmadığını belirtmesi, afetlere karşı yeterli direncin geliştirilemediği sonucunu ortaya

çıkarmıştır. Bu tespit, Karancı ve arkadaşlarının (2018) Türkiye’de afet hazırlık davranışlarını inceleyen çalışmasıyla paralellik göstermektedir. Çünkü söz konusu çalışmada, bireylerin afet bilinci düzeylerinin düşük olduğu, risk algısının ise afet deneyimi yaşanmadıkça gelişmediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum, mevcut afet yönetimi sisteminde önleyici yaklaşımın yerini hâlen tepkisel davranış kalıplarına bıraktığını göstermektedir.

Çalışmanın dikkat çekici bulgularından biri, yapı stoğu ve denetim sistemine ilişkindir. Katılımcıların %57 gibi büyük çoğunluğu, yapı denetim sisteminin etkin işlemediğini, %52’sinin ise yapı dönüşümünde ciddi sorunlar bulunduğunu ifade etmesi, tartışılması gereken bir alandır. Bu sonuç, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD, 2023) tarafından yayımlanan *Türkiye Afet Risk Azaltma Planı (TARAP)* raporunda belirtilen “yapısal dayanıklılığın yetersizliği” tespitiyle örtüşmektedir. Nitekim deprem odaklı afet riskinin yalnızca doğal tehlikelerle değil aynı zamanda toplumsal kırılganlık ve plansız kentleşme süreçleriyle de derinleştiği göz önüne alınırsa, Türkiye’de afet riskini azaltmak, hem bir dizi mühendislik çözümü ile hem de planlama ve kentsel yönetim süreçleriyle mümkün olacaktır. Bu bağlamda yapı stoğu sorunsalı önemli bir alandır.

Araştırmanın en önemli bulgularından biri de, afet yönetiminde yönetim, koordinasyon ve denetim mekanizmasının eksikliğidir. Katılımcıların %72’si yönetim süreçlerinin sorunlu olduğunu, %71’i ise koordinasyon ve denetim mekanizmalarının etkin işlemediğini belirtmiştir. Bu sonuçlar, yönetimin zayıf halkası olarak ortaya çıkmaktadır. Çünkü afet anlarında hızlı, yetkin ve koordineli kararlar alabilecek bir yönetim kültürünün yeterince kurumsallaşmamış olması, beraberinde ciddiyetten uzak bir uygulama sorununa neden olacaktır.

Toplumsal farkındalık, eğitim ve afet bilinci eksikliği, araştırmanın bir diğer kritik bulgusudur. Nitekim katılımcıların %82’si toplumsal afet bilincinin zayıf olduğunu belirtmiştir. Bu sonuç, Paton (2003)’ün, afetlere hazırlık düzeyinin yalnızca bilgiyle değil, toplumsal güven ve öz-yeterlik algısıyla da bağlantılı olduğunu belirttiği modeliyle de paralellik göstermektedir. Türkiye’de bu durum, afet bilincinin sürdürülebilir hale getirilememesinin temel nedenlerinden biridir. Dolayısıyla afet bilincinin yaygınlaştırılması için sadece eğitim programları değil, toplumda güven ve aidiyet duygusunu güçlendirecek katılımcı yönetim modellerine ihtiyaç vardır.

Yine araştırmada dikkat çeken bir diğer sonuç, zemin etütleri ve mekânsal planlama konusundaki eksikliklere yöneliktir. Katılımcıların %77’si bu konuda yetersizlik bulunduğunu, %92’si izin mekanizmasının sağlıklı işlediğini belirtmiştir. Depremsellik faktörleri göz önüne alındığında zemin etütleri yapılmadan verilen ruhsatlar, dere yataklarında oluşturulan yeni yerleşim alanları ve tarım arazilerinin yapılaşmaya açılması, afet riskini artıran yapısal ihmallerdir.

Öte yandan ekonomi kodlamasına ilişkin bulgular da dikkat çekicidir. Katılımcıların %94’ü, afet fonlarının yetersiz olduğunu, mevcut kaynakların afet öncesi hazırlıklardan çok afet sonrası iyileştirmeye yönlendirildiğini ifade etmiştir. Bu durum, UNDRR (2022) tarafından yayımlanan *Global Assessment Report on Disaster Risk Reduction* raporundaki bulgularla örtüşmektedir. Raporda, afet öncesi risk azaltma faaliyetlerine yapılan yatırımların, afet sonrası iyileştirme maliyetlerini %70’e kadar azaltabileceği vurgulanmıştır. Bu bağlamda Türkiye’de finansal stratejisinin, afet odaklı olmadığı ya da önleyici yatırım anlayışına evrilmesi hayati öneme sahiptir.

Tüm bu bulgular, Türkiye’de deprem odaklı afet yönetiminin mevcut durumda uygulama düzeyinde eksiklik, zafiyeti ve bilinç yetersizliği nedeniyle etkinliğini kaybettiğini göstermektedir. Bu noktada, afet yönetiminin başarısı yalnızca kurumsal yapıların etkinliğiyle değil, aynı zamanda toplumun risk algısı ve sorumluluk paylaşımı düzeyiyle ölçülmelidir. Dolayısıyla Türkiye’de afet yönetiminin sürdürülebilir hale gelebilmesi için, yönetim modellerinin katılımcı, şeffaf ve yerleşmiş bir çerçevede yeniden tasarlanması gerektiği sonucuna varılmıştır. Ayrıca gerek literatür, gerekse de katılımcı bulgularından derlenerek Türkiye’de

deprem odaklı afet yönetimine yönelik tespit edilen mevcut sorunların çözümüne ilişkin stratejik çözüm önerilerini şöyle sıralamak mümkündür:

- Afet yönetimi kriz odaklı değil, risk odaklı bir yaklaşımla ele alınmalıdır.
- Yapı stoğu güçlendirilmeli, denetimler sıklaştırılmalı, ruhsatsız yapılaşma engellenmeli, dönüşüm sağlanmalı ve dirençlilik ön plana çıkarılmalıdır.
- Afet bilinci ve eğitimi yaygınlaştırılmalı, okullarda afet farkındalığına yönelik dersler zorunlu hale getirilmeli ve afet farkındalığı toplumsal tabana yayılmalıdır.
- Merkezi ve yerel yönetimler arasında daha etkin bir koordinasyon mekanizması oluşturulmalı, kurumlar arası işbirliği tüm paydaşlarla canlı tutulmalıdır.
- Afetlere ayrılan bütçe arttırılmalı ve afet fonlarının etkin kullanımı sağlanarak risk çözümleyici fonlamalar yapılmalıdır.
- Bilimsel veriler ışığında afet yönetimi politikaları geliştirilmeli, yönetim güçlendirilmeli, kısa, orta ve uzun vadede stratejik hazırlık planlamaları yapılmalıdır.
- Afet teknolojileri etkin kullanılmalı ve yapılaşma başta olmak üzere tehlike önleyici inovatif çalışmalar ön plana çıkarılmalıdır.
- Sahadan uzak olunmamalı ve sürekli sorun tespiti yapılarak iyileştirmeler sağlanmalıdır.
- Planlama, denetim, koordinasyon, yapılaşma, eğitim, ekonomi, zemin, izin mekanizması gibi temel alanlarda katı kurallar konulmalı ve sürdürülebilir olmalıdır.

Sonuç olarak, Türkiye’de afet yönetiminin daha etkin hale getirilebilmesi için köklü reformlar gerekmektedir. Buradan hareketle mevcut eksikliklerin giderilmesi, afetlerin yıkıcı etkilerinde hem azaltılma sağlayacak hem de toplumsal direnci arttıracaktır.

KAYNAKLAR

AFAD, (2023). Görev, Yetki ve Tanımlamalar, <https://www.afad.gov.tr/afadhakkinda>, (Son Erişim:15.02.2025)

AFAD, (2023). Türkiye Afet Risk Azaltma Planı (TARAP), Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/e-Kutuphane/Planlar/28032022-TARAP-kitap_V6.pdf, (Son Erişim:15.02.2025)

AFAD, (2025). Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, <https://www.afad.gov.tr>, (Son Erişim:15.02.2025)
Bıçakçı, N., Karakayalı, O. (2022). Earthquakes and Medical Effects, *Anatolian Journal of Emergency Medicine*, 5(4), 203-208. <https://doi.org/10.54996/anatolianjem.1223561>

BM, (2023). Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Çalışmaları: Depremlere Yönelik Ayrıntılı BirBakış,(PDF), https://turkiye.un.org/tr/resources/publications?search_api_fulltext=deprem. (Son Erişim:15.02.2025)

Demirci, A., Karakuyu, M. (2011). Afet Yönetiminde Coğrafi Bilgi Teknolojilerinin Rolü, *Doğu Coğrafya Dergisi*, 9(12), 67-100.

Erkal, T., Değerliyurt, M. (2009). Türkiye’de Afet Yönetimi, *Doğu Coğrafya Dergisi*, 147-164.

Erol, F. (2025). Türkiye’de Afet Yönetimi: Risk Yönetimi Ekseninde Bir Model Önerisi, Doktora Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi.

Erol, F., Kalay, F. (2024). Depremsellik Bağlamında Van İlinin Afetselliği:Nitel Bir Araştırma ve Afet Yönetim Stratejileri, *Premium e-Journal of Social Sciences*, 8(46), 1153-1166, DOI: 10.5281/zenodo.13881508

Guba, E. G., Lincoln, Y. S. J. E. (1982). Epistemological and Methodological Bases of Naturalistic Inquiry, *Educational Communication and Tochnology Journal*, 30(4), 233-252.

Güler, Ü. A. (2018). Sürdürülebilir Afet Yönetiminde Atık Yönetimi, Doğal Afetler ve Çevre Dergisi, 4(2), 236-246, DOI: <https://doi.org/10.21324/dacd.412380>

Hoyois, P., Below, R., Scheuren, J.M., Guha-Sapir, D., (2007), Annual Disaster Statistical Review: Numbers and Trends, Centre for Research on The Epidemiology of Disasters (CRED), School of Public Health, Catholic University of Louvain, Brussels, Belgium

Kadioğlu, M. (2008). Modern Bütünleşik Afet Yönetiminin Temel İlkeleri, Afet Zararlarını Azaltmanın Temel İlkeleri (ed. M. Kadioğlu, E. Özdemir), 2.Baskı, JICA, Türkiye, 1-34.

Karanci, N. A., Aksit, B., Dirik, G. (2018). Impact of a Community Disaster Awareness Training Program in Turkey, Social Behavior and Personality, 36(9), 1189-1208.

Kumar, G.S.J. (2000). Disaster Management and Social Development, International Journal of Sociology and Social Policy, 20(1), 66-81.

Özkan, H.A., Çakır, G.N., Demirkan, S.,Baş, Z. (2024). Yeni Bir Eğitim Modeli Önerisi: Yeterlilik Bazlı Modüler Afet Hemşireliği Eğitimi, Afet ve Risk Dergisi, 7(3), 573-586, DOI: 10.35341/afet.1322491

Özşahin, E. (2013). Türkiye’de Yaşanmış (1970-2012) Doğal Afetler Üzerine Bir Araştırma (PDF), 2. Türkiye Deprem Mühendisliği ve Sismoloji Konferansı 25-27 Eylül 2013, Hatay, Türkiye Deprem Mühendisliği Derneği, 1-8.

Smith, D. W. (2004). Mind World: Essays in Phenomenology and Ontology, Cambridge University P.

Şahin C., Sipahioğlu, Ş. (2002). Doğal Afetler ve Türkiye, Ümit Yayınları, Ankara.

Şen, R., Akgül, S. K. (2023). Whatsapp Dayanışma Grupları ve İletişim Uygulamaları: 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş Depremleri, Afet ve Risk Dergisi, 6(4), 1410-1428, DOI: 10.35341/afet.1291956

Paton, D. (2003). Disaster Preparedness: A social-cognitive perspective. Disaster Prevention and Management, 12(3), 210-216.

TDK, (2024), Türk Dil Kurumu Sözlüğü, Afet nedir?, <https://tdk.gov.tr/> (Son Erişim:18.01.2025)

UNDRR, (2022). Global Assessment Report on Disaster Risk Reduction (GAR 2022). Geneva: United Nations. <https://www.undrr.org/publication/global-assessment-report-disaster-risk-reduction-2019>, (Son Erişim:26.02.2025)

URL1, <https://www.afad.gov.tr> (Son Erişim:15.02.2025)

URL2,<https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozlugu>(Son Erişim:10.02.2025)

URL3,<https://ashgmafetacildb.saglik.gov.tr/TR-80255/ulusal-medikal-kurtarma-ekibi-birimi-umke.html> (Son Erişim:05.03.2025)

URL4,<https://medyascope.tv/2023/02/06/turkiye-nin-deprem-karnesi-iste-turkiye-nin-en-buyuk-depremleri/> (Son Erişim:15.02.2025)

Uzunçibuk, L. (2005). Yerleşim Yerlerinde Afet ve Risk Yönetimi, Doktora Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara Üniversitesi.

Yıldırım, A., Şimşek, H. (2013). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara.